

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2021 m. birželio 30 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Godos Ambrasaitės-Balynienės (pranešėja), Andžej Maciejewski ir Antano Simniškio (kolegijos pirmininkas),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovo „Luminor Bank AS“ Lietuvos skyriaus kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2020 m. rugsėjo 22 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal R. B. ieškinį atsakovui „Luminor Bank AS“ Lietuvos skyriui dėl nuostolių atlyginimo ir įpareigojimo atlikti veiksmus.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl neigiamų palūkanų taikymo kreditavimo sutartyse galimybės, sutarčių aiškinimo taisyklės reglamentuojančių materialiosios teisės normų aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovas prašė įpareigoti atsakovą „Luminor Bank AS“ Lietuvos skyrių (toliau – ir Bankas) perskaičiuoti ieškovo mokėtiną kreditą nuo ieškinio padavimo dienos iki sprendimo įsiteisėjimo dienos, atsižvelgiant į sumažintą kredito sumą, pritaikius neigiamą palūkanų normą, priteisti iš atsakovo 184,22 Eur nuostolių ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškovas nurodė, kad 2007 m. vasario 23 d. jis sudarė su „Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyriumi būsto kredito sutartį Nr. BK 07/02/177D, pagal kurią jam buvo suteiktas 159 291,01 Eur (550 000 Lt) kreditas būstui pirkti. Ieškovas įsipareigojo kas mėnesį grąžinti fiksuotą (1312,65 Lt) kredito sumos dalį, išmokėdamas visą kreditą iki 2042 m. vasario 10 d. Kredito sutarties 5.1 punkte nustatyta, kad už kreditą yra skaičiuojama metinė palūkanų norma, kurią sudaro bazinė palūkanų norma ir kredito sutartyje nurodytas maržos procentas (0,6 proc.). Kredito sutartyje nustatyta taikyti bazinę palūkanų normą – 6 mėn. VILIBOR. Pagal sutartį palūkanos fiksuojamos kas 6 mėn. – kiekvienų metų vasario 10 d. ir rugpjūčio 10 d.
4. Šalys 2007 m. gruodžio 12 d. susitarimu pakeitė kredito sutarties valiutą (iš litų į eurus), taikant banko nustatytą litų ir eurų keitimo kursą – 3,4476 Lt prilyginant 1 Eur. Nuo kredito sutarties sudarymo iki minėto sutarties pakeitimo ieškovas prieš terminą grąžino atsakovui 80 000 Lt kredito dalį. Likusi negrąžinta 457 479,49 Lt kredito suma pakeista į 132 695,06 Eur, o kas mėnesį grąžintina kredito dalis iš 1118,53 Lt pakeista į 322,44 Eur. Šiuo kredito sutarties pakeitimu kartu pakeista ir bazinė palūkanų norma – 6 mėn. VILIBOR – į bazinę palūkanų normą – 6 mėn. EURIBOR. Kitos kredito sutarties sąlygos liko nepakeistos.
5. 2008 m. birželio 9 d. šalys antrą kartą pakeitė kredito sutartį. Nuo pirmojo iki antrojo kredito sutarties pakeitimo ieškovas prieš terminą grąžino atsakovui 17 377 Eur kredito dalį. Antruoju kredito sutarties pakeitimu kredito valiuta eurais pakeista į valiutą Šveicarijos frankais. Taigi likusi mokėti negrąžinta 89 953,93 Eur kredito suma pakeista į 146 599,48 Šveicarijos franko; kas mėnesį grąžintina kredito dalis iš 322,44 Eur pakeista į 362,87 Šveicarijos franko; pakeista bazinė palūkanų norma – 6 mėn. EURIBOR – į bazinę palūkanų normą – 6 mėn. LIBOR CHF. Kitos kredito sutarties sąlygos nebuvo keičiamos. Kreipimosi į teismo dieną ieškovo negrąžinta kredito suma yra 43 755,73 Šveicarijos franko (arba 40 893,26 Eur).
6. Nuo 2015 m. bazinė palūkanų norma LIBOR CHF yra neigiamą ir yra mažesnė už kredito sutartyje nustatytą 0,6 proc. maržą. Ieškovo nuomone, pagal kredito sutartį Bankas nuo 2015 m. kovo 10 d. turi taikyti palūkanų normą, apskaičiuotą pagal kredito sutartį, ir mažinti ieškovo kas mėnesį mokamą kredito sumą tokia dalimi, kuri gaunama pritaikius neigiamą palūkanų normą visai likusiai nesumokėtai kredito sumai. Dėl to ieškovas 2016 m. balandžio 21 d. kreipėsi į Banką, prašydamas taikyti pagal kredito sutartį apskaičiuotą palūkanų normą ir sumažinti ieškovo pagal sutartį kas mėnesį mokėtiną kredito sumos dalį, taip pat sumažinti bendrą kredito sumą ankstesniais laikotarpiais sumokėta kredito įmokos perviršio suma. Atsakovas 2016 m. balandžio 22 d. laišku informavo ieškovą, kad nesilaikys sutarties sąlygų. Ieškinio pateikimo teismui dieną Bankas yra be pagrindo nurašęs 184,22 Eur daugiau, negu turėjo teisę nurašyti.
7. Atsakovas „Luminor Bank AS“ Lietuvos skyrius su ieškiniu nesutiko. Nurodė, kad kredito sutarties valiutos pakeitimo į Šveicarijos frankus metu neigiamų palūkanų reiškinys neegzistavo ir nebuvo jokių prielaidų teigti, kad rinkoje toks reiškinys yra įmanomas ir atsiras. Kredito sutarties šalys sutarties valiutos pakeitimo metu neturėjo tikslo ir valios susitarti dėl neigiamų palūkanų taikymo ieškovo naudai. Atsakovo ir ieškovo susitarimu būtent ieškovui buvo paskirta pareiga grąžinti paimtą kreditą ir mokėti už jį palūkanas. Nė viena kredito sutarties nuostata neįtvirtina atsakovo pareigos mokėti palūkanas kredito gavėjui. Nei Lietuvos Respublikos teisės aktuose, nei kredito sutartyje nėra nustatyta galimybė bankų ir klientų kreditavimo santykiuose realiai pritaikyti neigiamą palūkanų normą. Susidariusioje situacijoje atsakovo taikomas palūkanų skaičiavimo metodas, metinių palūkanų normą prilyginant nuliui, yra vienintelis galimas ir teisėtas, atitinkantis tiek teisės aktų, tiek kredito sutarties nuostatas, taip pat ir kredito sutarties esmę ir prigimtį.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

8. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2020 m. kovo 31 d. sprendimu tenkino ieškinį, įpareigojo atsakovą perskaiciuoti ieškovo pagal 2007 m. vasario 23 d. būsto kredito sutartį Nr. BK 07/02/177D, 2007 m. gruodžio 12 d. kredito sutarties pakeitimą Nr. BKP 07/12/34D ir 2008 m. birželio 9 d. kredito sutarties pakeitimą Nr. BKP 08/06/34D mokėtinas periodinių įmokų sumas nuo ieškinio padavimo dienos (2019 m. gruodžio 12 d.) iki teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos, taikant palūkanų normą 0,6 proc. maržos ir 6 mėn. LIBOR CHF sumą priteisė iš atsakovo ieškovui 184,22 Eur nuostoliams atlyginti ir 90 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.
9. Teismas nurodė, kad neigiamų palūkanų taikymas kreditavimo teisiniuose santykiuose nepaneigia šių santykių esmės, neprieštarauja protingumo bei logikos dėsniams. Teisinis reglamentavimas leidžia kredito sutarties šalims susitarti dėl bet kokių taisyklių, reglamentuojančių atlyginimo už naudojimąsi kreditu mokėjimo tvarką ir atlyginimo apskaičiavimą, net jeigu tam tikrais atvejais už kreditą mokėtino atlyginimo dydis lygus nuliui arba tampa neigiamas. Tai, kad Lietuvos Respublikos įstatymuose tiesiogiai neregamentuota galimybė mokėti neigiamas palūkanas, nepaneigia teisės normose įtvirtintos dispozityvios nuostatos šalims sutartyje tiesiogiai susitarti dėl neigiamų palūkanų taikymo arba dėl tokių atlyginimo už kredito suteikimą apskaičiavimo taisyklių, kurios gali lemti neigiamas palūkanas už naudojimąsi paskola.
10. Teismas nustatė, kad šalių sudarytoje kredito sutartyje nenustatyta palūkanų skaičiavimo išimčių palūkanų normai esant neigiamai, t. y. šalys nesusitarė, kad palūkanų normai esant neigiamai, palūkanų dydis bus prilygintas nuliui. Atsižvelgdamas į tai teismas nusprendė, kad tuo atveju, kai, pritaikius pagal kredito sutartį apskaičiuotas palūkanas, gaunama neigiama suma, periodiškai grąžinamo kredito dalis turėtų būti mažinama šia neigiama suma. Teismas pažymėjo, kad neigiamų palūkanų taikymas savaime nereiškia atsakovo, kaip paskolos davėjo, intereso gauti atlyginimą už paskolą pažeidimo, o atsakovo aplinkybių, apibūdinančių jo kreditavimo sutarties sudarymo sąnaudas, planuojamas pajamas bei pelną iš minėtos kreditavimo sutarties, neįrodinėjo.
11. Teismo vertinimu, atsakovas nepagrįstai tapatina indėliams ir būsto kreditui taikytiną palūkanų mokėjimo tvarką, nes šių abiejų sutarčių objektas ir teisinis reglamentavimas yra skirtingi. Kredito sutartis sudaryta 35 metų laikotarpiui, kreditą suteikė bankas (profesionalus finansų rinkos dalyvis) pagal savo nustatytas sąlygas. Prieš sudarydamas kredito sutartį, atsakovas turėjo galimybę įvertinti palūkanų normos svyravimo riziką ir ją valdyti, pasiūlydamas kitai sutarties šaliai atitinkamas kredito sutarties sąlygas, nustatančias atitinkamas palūkanų dydžio apskaičiavimo išimtis, susidarius neįprastai finansų rinkos situacijai. Neigiamos palūkanos yra dėsningas ir tikėtinas finansų rinkos reiškinys, tokios palūkanos taikomos ir būsto paskolų rinkoje, todėl atsakovas, kaip profesionalus finansų rinkos dalyvis, galėjo ir turėjo tai numatyti. Tačiau kredito sutartyje ir jos pakeitimuose neigiamų palūkanų aplinkybė nebuvo individualiai aptarta, šalys konkrečiai nesusitarė, kaip turėtų būti vertinama neigiamų palūkanų situacija kredito sutarties atžvilgiu. Šalių susitarimas dėl palūkanų dydžio nustatymo apsiribojo palūkanų maržos ir kintamos jų dalies matematiniu sudėties veiksmu, nenustatant jokių palūkanų dydžio reguliavimo išimčių proporcingai finansų rinkos pokyčiams.
12. Teismas pažymėjo, kad kredito sutartis yra vartojimo sutartis, todėl jos sąlygos dėl grąžinamos kredito dalies ir palūkanų normos taikymo aiškintinos ieškovo, kaip vartotojo, naudai. Ieškovo išsilavinimas, jo žinios finansų rinkoje nekeičia nei sutarties traktavimo kaip vartojimo sutarties, nei jos sąlygų aiškinimo principų. Atsakovui, kaip verslininkui, vienašališkai ir be derybų su vartotoju rengiančiam sutarties nuostatas, keliama pareiga užtikrinti vartojimo sutarties sąlygų teisinį apibrėžtumą ir jų suderinamumą. Kredito sutartyje nustatyta, kad metinė palūkanų norma pagal sutartį apskaičiuojama taikant matematinės sumos metodą, t. y. sudedant bazinę palūkanų normą ir maržą, o kredito gavėjo mokėtinos įmokos dydis nustatomas kaip bendra kiekvieną mėnesį grąžintinos kredito dalies ir priskaičiuotų palūkanų suma. Taigi, kiekviena sutarties šalis prisiėmė sau finansų rinkos svyravimo pasekmių riziką, kartu ir palūkanų kintamos dalies mažėjimo ar didėjimo riziką.
13. Įvertinęs kredito sutarties nuostatas lingvistinės analizės metodu, taip pat kredito sutarties sąlygų visumą, teismas nusprendė, jog nėra pagrindo konstatuoti, kad šalys, sudarydamos sutartį, būtų susitarusios metinę palūkanų normą prilyginti nuliui, jos dydžiui, apskaičiuotam sutartyje nustatyta tvarka, tapus neigiamam. Tai, kad atsakovas neįvertino sudaromos su ieškovu sutarties atitikties banko interesams bei finansų rinkos prognozių, nesuteikia jam teisės vienašališkai keisti kredito sutarties sąlygų, nustatant palūkanų skaičiavimo išimtis ir taip sutartyje nenurodytu būdu pasididinant atlyginimą už ieškovui suteiktą paskolą. Teismas pažymėjo, kad atsakovas turi teisę pasinaudoti Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.204 straipsnyje nustatytais savo teisių gynimo būdais, bet negali vienašališkai keisti sutarties sąlygų dėl palūkanų skaičiavimo tvarkos, todėl kai bazinė palūkanų norma tampa neigiama ir didesnė už maržą, bankas privalo taikyti neigiamas palūkanas ir atitinkamai mažinti grąžintinos kredito dalies dydį.
14. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal atsakovės apeliacinį skundą, 2020 m. rugsėjo 22 d. nutartimi Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. kovo 31 d. sprendimą paliko nepakeistą.
15. Kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad šalims nesusitarus, jog palūkanos bus lygios nuliui, jei bazinė palūkanų norma taps neigiama, atsakovas privalėjo taikyti neigiamas palūkanas ir atitinkamai mažinti grąžintinos kredito dalies dydį. Kolegija pažymėjo, kad sutartį parengė ir sutarties tekstą pasiūlė atsakovas, o ieškovas nesiūlė keisti bendrųjų sutarties sąlygų. Šalys metinę palūkanų normą sutarė skaičiuoti taikant matematinio sumavimo metodą (sudedant bazinę palūkanų normą ir maržą) ir kokių nors išimčių ar kitų skaičiavimo būdų nenustatė. Kadangi atsakovas sutartyje aiškiai neišreiškė valios, jog palūkanos būtų prilyginamos nuliui jų normai tapus neigiamai, jis negali vienašališkai keisti sutarties sąlygų ir taikyti kitokio palūkanų skaičiavimo metodo. Ieškovas, kaip vartotojas, sudarydamas kredito sutartį su atsakovu, pagrįstai tikėjosi, kad jo mokėtina palūkanų suma bus skaičiuojama taip, kaip nurodyta sutarties 5.1 punkte, ir atsakovas vienašališkai netaikys naujų palūkanų apskaičiavimo būdų.
16. Kolegija nurodė, kad nors ieškovas yra advokatas, tačiau, sudarydamas kredito sutartį, jis veikė kaip fizinis asmuo (vartotojas). Byloje nepaneigtos aplinkybės, kad ieškovas sudaryta sutartimi tenkino asmeninius arba šeimos poreikius. Aplinkybė, kad ieškovas yra advokatas, nepanaikina jo kaip vartotojo statuso. Argumentas, kad ieškovas norėjo keisti kredito sutartį, nes siekė mokėti mažesnes palūkanas, neturi reikšmės aiškinant šalių sudarytos sutarties sąlygas. Byloje nėra duomenų, kad atsakovas ieškovui būtų įvardijęs palūkanų normos tapimo neigiamos riziką ir šalys būtų nustačiusios, kaip tokiu atveju skaičiuos mokėtiną kredito įmoką. Dėl to nėra pagrindo daryti išvadą, kad ieškovas buvo prisiėmęs tokią riziką.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

17. Kasaciniu skundu atsakovas „Luminor Bank AS“, veikiantis per „Luminor Bank AS“ Lietuvos skyrių, prašo panaikinti Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. rugsėjo 22 d. nutartį ir ieškinį atmesti. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - 17.1. Apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad šalys kredito sutartyje aiškiai neaptarė, jog, bazinėms palūkanoms tapus neigiamoms, pelno palūkanos turėtų būti prilyginamos nuliui. Tačiau šalys aiškiai nesusitarė ir dėl to, kad, bazinei palūkanų normai tapus neigiamai, grąžintinas kreditas turi būti mažinamas atitinkama „neigiama“ palūkanų norma. Kadangi kredito sutartis turi spragų (aiškiai nereguliuoja šalių santykių bazinei palūkanų normai tapus neigiamai), teismas turėjo pareigą jas pašalinti pagal CK 6.193 straipsnio 2 dalies ir 6.195 straipsnio nuostatas, t. y. atsižvelgdamas į dispozityviasias teisės normas, šalių ketinimus, sutarties tikslą ir esmę, šalių elgesį

po sutarties sudarymo, taip pat atsižvelgdamas į sutarties nuostatų tarpusavio ryšį:

- 17.1.1. Pagal [CK 6.881 straipsnio 1](#) dalyje reglamentuojamą kreditavimo sutarties sampratą kredito gavėjui kyla dvi esminės pareigos: grąžinti sutartyje nurodytą kredito sumą ir mokėti palūkanas. [CK](#) šeštosios knygos XLIII skyriaus „Paskola“ antrojo skirsnio nuostatos nenurodyta, kad skolininkas turi teisę negrąžinti suteikto kredito ar sugrąžinti jo mažiau nei gavo. Be to, [CK](#) šeštosios knygos XLIII skyriaus pirmojo skirsnio nuostatos įtvirtinta aiški pareiga paskolos gavėjui visais atvejais grąžinti visą sutartyje nurodytą paskolos sumą. [CK 6.873](#) straipsnio 1 dalies nuostatos formulavimas leidžia pripažinti, kad šioje normoje įtvirtinta besąlygiška paskolos gavėjo pareiga grąžinti visą sutartyje nurodytą paskolos sumą. Taigi dispozityviose [CK](#) normose nenustatyta skolininko teisė negrąžinti suteikto kredito atsižvelgiant į bendrą neigiamą palūkanų normą. Netgi priešingai, jomis nustatyta besąlygiška kredito gavėjo pareiga grąžinti visą sutartyje nurodytą kreditą ir mokėti palūkanas. Palūkanų instituto tikslas yra apsaugoti kreditoriaus, o ne skolininko interesus. Tai reiškia, kad galiojančios [CK](#) prezumpcijos eliminuoja riziką, jog pareiga mokėti atlygį už naudojimąsi pinigais galėtų būti laikoma perkelta kreditoriui. Šalys turi teisę savo nuožiūra susitarti dėl kitokių sąlygų, tačiau šiuo atveju kredito sutartyje nėra susitarimo, paneigiančio [CK](#) nustatytas prezumpcijas. Pažymėtina ir tai, kad vienas iš kredito įstaigos tikslų – siekti pelno teikiant finansines paslaugas. Pripažinus, kad grąžintinas kreditas gali būti mažinamas „neigiamomis“ palūkanomis, būtų paneigiama kreditoriaus teisė gauti atlygį už kapitalo suteikimą ir sukuriamas papildomas kreditoriaus įsipareigojimas.
- 17.1.2. Kredito sutarties nuostatų tarpusavio ryšys aiškiai patvirtina, kad kredito sutarties nuostatos visapusiškai atitinka pirmiau aptartą [CK](#) dispozityvų reglamentavimą. Kredito sutarties 1 punkte nustatytas kredito gavėjo įsipareigojimas grąžinti Banko paskolintą sumą ir sumokėti palūkanas. Šios nuostatos įtvirtinta aiški ir nedviprasmiška susitarimą, kad ieškovas turi grąžinti visą sutartyje nurodytą kredito sumą atitinkama valiuta, kas mėnesį mokėdamas sutartyje aiškiai nurodytas mėnesines sumas. Specialiosiose kredito sutarties nuostatose mėnesinis grąžinamas pagrindinės kredito sumos dydis aiškiai ir nedviprasmiškai nurodytas kaip nekintantis ir pastovus, mokamas atitinkamą dieną, iki bus grąžinta visa kredito suma (šios nuostatos nekito netgi keičiant sutarties valiutą). Taigi šiose nuostatose aiškiai įtvirtintas kreditoriaus įsipareigojimas suteikti kreditą ir ieškovo įsipareigojimas grąžinti sutartyje nurodytą kredito sumą, mokėti palūkanas ir kitus mokėjimus. Dėl to sutarties nuostatos negali būti aiškinamos kaip sudariusios pagrindą ieškovui tikėtis, kad jam yra suteikta teisė grąžinti mažesnę kreditą ar gauti palūkanas iš Banko. Be to, kredito sutartis yra atlygintinė, todėl Bankas turi teisę atgauti suteiktą kreditą ir gauti pelną (palūkanas) už jį. Apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgė į kredito sutarties tikslą, šios sutarties nuostatų tarpusavio ryšį, sutarties esmę, jos sudarymo aplinkybes, todėl, aiškindamas sutartį, netinkamai taikė [CK 6.193 straipsnio 1, 2](#) dalių nuostatas.
- 17.1.3. Apeliacinės instancijos teismas ignoravo [CK 6.193 straipsnio 3](#) dalyje nustatytą taisyklę, kad, abejojant dėl sąvokų, kurios gali turėti kelias reikšmes, šioms sąvokoms priskiriama priimtinausia, atsižvelgiant į tos sutarties prigimtį, esmę bei jos dalyką, reikšmę. Sutarties 5.1 punkte šalys susitarė, kad už kreditą yra skaičiuojama metinė palūkanų norma, kurią sudaro bazinė palūkanų norma ir maržos procentas; sutarties specialiojoje dalyje ir 5 punkte aiškiai nustatytos vadinamosios „kintamų“ palūkanų nustatymo taisyklės, kuriose įtvirtintas tik bazinės palūkanų normos dydžio kitimas.
- 17.1.4. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė [CK 6.195](#) straipsnio 5 dalį, nes aiškindamas sutartį atsižvelgė į šalių elgesį po sutarties sudarymo. Nei [CK](#), nei kredito sutarties nuostatose įtvirtinta teisė ieškovui grąžinti kreditą mažesne apimtimi dėl „neigiamos“ palūkanų normos. Todėl svarbu įvertinti, ar savo elgesiu šalys patvirtino tokių nuostatų turinį po sutarties sudarymo palūkanų normai tapus neigiamai. Palūkanų normai 2015 m. tapus neigiamai, atsakovas metų pradžioje pakeitė kredito grąžinimo grafiką ir jį išdėstė taip, kad jame nurodyta palūkanų norma buvo lygi nuliui. Ieškovas neprieštaravo ir nuo 2015 m. nesiėmė jokių veiksmų, kad ginčytų kaip netinkamai nustatytą atsakovo skaičiuojamą palūkanų normą. 2016 m. balandžio 21 d. ieškovas pateikė prašymą taikyti neigiamą palūkanų normą, o gavęs neigiamą atsakovo atsakymą jokių veiksmų nesiėmė. Tik 2019 m. gruodžio 12 d. (po 5 metų nuo tada, kai palūkanų norma tapo neigiamą) ieškovas pareiškė ieškinį. Pažymėta, kad ieškovas yra profesionalus teisininkas (advokatas). Tokios aplinkybės patvirtina, kad ieškovas iki 2019 m. nelaikė, jog nulinės palūkanų normos taikymas pažeidžia jo interesus ir prieštarauja kredito sutarties nuostatoms.
- 17.2. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė ir [CK 6.129 straipsnio 2](#) dalies nuostatą, nemotyvavo, kas nutinka, kai skolininkui suteikiama teisė negrąžinti viso nustatyto kredito dėl bendros „neigiamos“ palūkanų normos. Atsakovo vertinimu, teismo sprendimas iš esmės reiškia kredito gavėjo atleidimą nuo prievolės grąžinti tam tikrą kredito dalį arba dovanojimą. Tačiau šalys neketino ir nesudarė dovanojimo sutarties. Šalys nesitarė, kad ieškovas gali būti atleidžiamas nuo pareigos grąžinti kreditą ar jo dalį esant neigiamai palūkanų normai. Taigi kredito sutartyje nėra įtvirtintas aiškus ir neabejotinas ieškovo atleidimas nuo pareigos grąžinti kreditą „neigiamos“ bendros palūkanos dalimi, o tai reiškia, kad *de facto* (faktiškai) ir *de jure* (teisiskai) atsakovas neatleido ieškovo nuo pareigos grąžinti kreditą.
- 17.3. Apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgė į Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gegužės 5 d. nutartį byloje [Nr. e2A-104-585/2020](#), kurioje buvo nagrinėtas klausimas dėl galimybės mažinti kreditą neigiamos palūkanų normos dalimi, nors nurodytos bylos faktinės aplinkybės iš esmės yra identiškos nagrinėjamos bylos aplinkybėms.
- 17.4. Kasaciniame skunde keliamus klausimus yra nagrinėjęs Šveicarijos federalinis teismas ir Austrijos Respublikos Aukščiausiasis Teismas, kurie išaiškino, kad grąžintinas kreditas negali būti mažintinas neigiamą palūkanų norma.
18. Ieškovas R. B. atsiliepimu į kasacinį skundą prašo kasacinį skundą atmesti. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:
- 18.1. Nėra pagrindo vadovautis atsakovo nurodoma užsienio teismų praktika. Šveicarijos federalinio teismo nagrinėtos bylos ir šios bylos faktinės aplinkybės yra skirtingos: vartotoja nebuvo prisiėmusi valiutų kurso kitimo rizikos, ji pajamų nuolat gavo Šveicarijos frankais, kreditą ta pačia valiuta buvo paėmusi nuo sutarties sudarymo ir sutarties valiutos nekeitė. Austrijos Respublikos Aukščiausiojo Teismo byloje iš viso nėra pateikta duomenų apie faktinę situaciją, kuriai esant vartotoja paėmė kreditą Šveicarijos frankais, todėl sunku įvertinti, ar faktinė situacija dėl kredito valiutos buvo panaši ar tapati šios bylos faktinei situacijai. Pažymėta, kad kitų valstybių teismai yra priėmę sprendimų, kuriuose situaciją vertino panašiai kaip ir šioje byloje, pvz., Nyderlandų finansų paslaugų ginčų tribunolas byloje Nr. 2016-143 nurodė, kad bankas turi taikyti neigiamą palūkanų normą kreditui.
- 18.2. [CK 6.195 straipsnis](#) taikomas tik esant tam tikroms pačiame straipsnyje nustatytoms sąlygoms: jeigu šalys neaptaria tam tikrų sutarties sąlygų; šios sąlygos reikalingos sutarčiai vykdyti. Nagrinėjamu atveju egzistuoja pirmoji sąlyga (sutartyje aiškiai neaptarta, kas atsitinka bazinei palūkanų normai tapus neigiamai, kaip sutartis vykdoma, jeigu palūkanų norma yra teigiama), tačiau nėra antrosios – nebūtina aptarti bazinės palūkanos normos „neigiamos“ išraiškos pasekmių tam, kad būtų galima vykdyti kredito sutartį. Net ir pripažinus, kad kyla abejonių dėl neigiamų palūkanų normos pasekmių, būtų ydinga konstatuoti kredito sutarties esančią spragą ir ją užpildyti, prieš tai neįvertinus ir nepritaikius [CK 6.193](#) straipsnio 4 dalyje, o ypač [CK 6.288⁴](#) straipsnio 6 dalyje, įtvirtintos priemonės (sutarties sąlygų aiškinimo jas pasiūliusios šalies nenaudai ir jas priėmusios šalies, ypač vartotojo, naudai). Atsižvelgiant į tai, kad atlyginimo dydis už naudojamąsi suteiktu kreditu (vartotojo mokama palūkanų suma, bendra kredito kaina ir t. t.) yra laikomas esmine kredito sutarties sąlyga, net tuo atveju, jei būtų konstatuota spraga šalių sutartyje, jos užpildymas pagal [CK 6.195](#) straipsnį būtų negalimas, nes pakeistų esmines sutarties sąlygas.
- 18.3. Su ieškovu sudaryta kredito sutartis yra vartojimo sutartis, todėl neaiškosios sutarties sąlygos dėl grąžinamos kredito dalies ir palūkanų normos taikymo turėtų būti aiškinamos vartotojo naudai – tol, kol palūkanų norma yra neigiama, grąžinamo kredito dalis turėtų būti mažinama tokia neigiama suma, atitinkamai mažėti visa kredito suma.

18.4. Apeliacinės instancijos teismas tinkamai taikė [CK 6.193 straipsnio](#) nuostatas, atsižvelgė į sutarties esmę, jos tikslą, sudarymo aplinkybes:

18.4.1. Kredito sutartis skirta būstui įsigyti, sutartimi susitarta dėl ilgalaikio (35 metų) finansavimo sąlygų. Abi sutarties šalys turi pagrįstą lūkestį, kad šios sutartos finansavimo taisyklės nesikeis visą kredito sutarties galiojimo laikotarpį. Sutartimi pasirinktas linijinis kredito grąžinimo metodas, kai grąžinama pastovi kredito dalis ir mokamos per atitinkamą laikotarpį priskaičiuotos palūkanos. Kintama palūkanų norma yra fiksuojama kas 6 mėn. Per pirmus sutarties galiojimo metus ieškovas sumokėjo Bankui apie 9000 Eur palūkanų, jos buvo mokamos iki 2015 m. kovo 15 d. Ilgalaikio kredito su kintama palūkanų norma esmė, kad Bankas tam tikrais laikotarpiais uždirba daugiau palūkanų, kitais laikotarpiais – mažiau arba net ir privalo kompensuoti palūkanas, tačiau ilgalaikėje perspektyvoje kredito sutartis vis tiek išlieka atlygininė.

18.4.2. Bazinė palūkanų norma yra pinigų kaina tarpbankinėje rinkoje. Marža yra rizika, kurią prisiima bankas, teikdamas paskolą ir už tai imdamas atlyginimą. Šalių sudarytos sutarties atveju nustatyta 0,6 proc. marža. Taigi, ir neigiamų palūkanų atveju Bankas vis tiek turi galimybę uždirbti iš skirtumo tarp jo mokamos palūkanų normos už Šveicarijos frankus ir ieškovo mokamos palūkanų normos pagal kredito sutartį. Neigiamos palūkanų normos, kuri yra didesnė už bazinę palūkanų normą, taikymas ir grąžintinos kredito dalies, sumažintos neigiamos palūkanų norma, sukaupimas Banke esančioje sąskaitoje atitinka kredito sutarties sudedamųjų kintamų palūkanų esmę, išskiriančią atlyginimo (maržos) ir pinigų kainos, bazinės palūkanų normos, sudedamąsias dalis ir atskirų sutarties nuostatų tarpusavio ryšį.

18.4.3. Ieškovas, skolindamasis užsienio valiuta, prisiėmė visą užsienio valiutos kurso svyravimo riziką. Bankas, teikdamas kreditą užsienio valiuta (Šveicarijos frankais) ir nenustatydamas žemutinės bazinių palūkanų normos ribos, prisiėmė visą bazinių palūkanų normos svyravimo riziką. Taigi, kredito sutarties aiškinimas atsižvelgiant į kredito sutarties tekstą išlaiko sutarties šalių pusiausvyrą. Vien aplinkybė, kad Bankas, kaip profesionalus finansų rinkos dalyvis, nenumatė, jog palūkanų norma gali tapti neigiama, ir to neįvertino, nesudaro pagrindo šios sutarties traktuoti išimtinai atsakovui naudinga prasme.

18.4.4. Teismas pagrįstai aiškino sutartį vadovaudamasis *contra proferentem* (liet. neaiškios sutarties sąlygos aiškinamos ją pasiūliusios šalies nenaudai) taisykle, t. y. kad užsienio valiutos ir bazinės palūkanų normos kitimo rizika, nesant kredito sutartyje kitų taisyklių, tenka abiem sutarties šalims.

18.4.5. Atsakovas neteisingai teigia, kad ieškovas iki 2019 m. toleravo esamą situaciją. Pats atsakovas nurodo, kad dar 2016 m. balandžio 21 d. ieškovas kreipėsi į atsakovą, prašydamas vadovautis kredito sutartimi ir taikyti neigiamą palūkanų normą. Ieškovas savo teises ėmė ginti nepraleidęs 5 metų ieškinio senaties termino palūkanoms, taip pat įvertindamas pažeidimo dydį (Bankas per beveik 5 metus nesumazino mokėtinos kredito dalies 184,22 Eur suma).

18.5. Atsakovas aplinkybe dėl skolininko atleidimo nuo prievolės instituto taikymo nesirėmė žemesnės instancijos teismuose, todėl kasacinio teismo teisėjų kolegija neturi pagrindo pasisakyti skolininko atleidimo nuo prievolės instituto taikymo klausimais.

18.6. Atsakovo nurodomoje byloje Nr. 2e-104-585/2020 ieškovai prašė modifikuoti paskolos sutartį, kartu perskačiuoti mokėtiną paskolą iš Šveicarijos frankų į eurus paskolos išdavimo dienos kursu, visas Šveicarijos frankais atliktas įmokas į eurus. Nagrinėjamoje byloje nebuvo reikalaujama modifikuoti sutartį, tik įpareigoti atsakovą taikyti kredito sutarties nuostatas bei priteisti žalos atlyginimą Bankui beveik 5 metus nevykdant kredito sutarties nuostatų. Be to, skiriasi sutarties nuostatos, kuriomis remiantis reiškiamas reikalavimas.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl kreditavimo sutarties atlygintinumo ir neigiamų palūkanų taikymo kreditavimo sutartyse galimybės

19. [CK 6.881 straipsnio](#) 1 dalyje nustatyta, kad kreditavimo sutartimi bankas ar kita kredito įstaiga (kreditarius) įsipareigoja suteikti kredito gavėjui sutartyje nustatyto dydžio ir nustatytomis sąlygomis pinigines lėšas (kreditą), o kredito gavėjas įsipareigoja gautą sumą grąžinti kreditoriui ir mokėti palūkanas. [CK 6.37 straipsnio](#) 1 dalyje nustatyta, kad palūkanos pagal prievolės gali būti nustatytos įstatymuose arba šalių susitarimuose.
20. Pagal [CK 6.881 straipsnio](#) 2 dalį kreditavimo santykiams taikytinos ir paskolos sutartį reglamentuojančios teisės normos tiek, kiek jos neprieštarauja kreditavimo sutarties esmei ir šio skirsnio nustatytoms taisyklėms. Kredito sutartis nuo paskolos sutarties skiriasi tuo, kad turi specialų pinigines lėšas skolinantį subjektą – banką ar kitą kredito įstaigą ir atlygintinumo požymį. Kredito gavėjas turi pareigą ne tik grąžinti bankui ar kitai kredito įstaigai gautą kredito sumą, bet ir mokėti palūkanas ([CK 6.881 straipsnio](#) 1 dalis).
21. Kasacinis teismas, aiškindamas kreditavimo teisinius santykius reglamentuojančias teisės normas, yra konstatavęs, kad kreditavimo teisiniai santykiai savo esme yra atlygintiniai, o atlyginimas už naudojimąsi kreditoriaus perduotais pinigais mokamas palūkanų forma. Be to, kreditoriui turi būti grąžinta visa kreditavimo sutartimi paskolinta suma kreditavimo sutartyje nustatyta tvarka ir terminais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-87-611/2021](#), 41 punktą). Kreditoriaus reikalavimas sumokėti palūkanas už pinigų skolinimą sutartyje nustatytu terminu traktuotinas kaip reikalavimas prievole įvykdyti natūra, t. y. sumokėti įstatyme ar šalių sutartyje nustatyta mokesčių už naudojimąsi paskolos suma (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-357/2007](#)). Kasacinis teismas šios kategorijos byloje taip pat yra pažymėjęs, kad palūkanų mokėjimas pagal paskolos sutartį yra šios kategorijos sutartims būdinga sąlyga, sudarant sutartį su banku – įprasta, todėl kiekvienam apdairiam ir rūpestingam asmeniui lengvai suvokiama (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-208-248/2015](#)).
22. Palūkanos kreditavimo teisiniuose santykiuose neretai nustatomos kaip atitinkamos bazinės palūkanų normos ir palūkanų maržos (skirtumo tarp galutinės klientui siūlomos palūkanų normos ir bazinės palūkanų normos, kurią bankas gauna kaip atlygį už darbą ir prisiimamą riziką, kad paskola nebus grąžinta) suma. Kitai nei palūkanų marža, kuri yra nekintantis ir teigiamas dydis, konkrečiai sutarčiai taikomos bazinės palūkanų normos reikšmė tam tikrais laikotarpiais gali būti neigiama. Neigiamomis palūkanomis kaip pinigų politikos instrumentu iš esmės siekiama sustabdyti valiutos defliaciją (vertės augimą susiejant su kitomis valiutomis) ir skatinti bankus skolinti pinigus rinkai. Dėl neigiamų palūkanų taikymo vietoj kredito davėjo pagrindinio intereso – gauti pelną iš palūkanų už suteiktus kreditus – gali atsirasti naujas interesas – paskolinti kuo daugiau lėšų, siekiant išvengti centrinio banko taikomų mokesčių už lėšas, kurios viršija privalomųjų atsargų dydį, t. y. kredito davėjo pagrindinis interesas tampa nebe nauda palūkanų forma, o siekis, kad kas nors kitas, ne centrinis bankas, saugotų lėšas tam tikrą laiką.

23. Teisėjų kolegija pripažįsta teisiskai pagrįsta bylą nagrinėjusių teismų išvadą, kad neigiamų palūkanų taikymas kreditavimo teisiniuose santykiuose, ypač ilgalaikių kreditavimo sutarčių atveju, pats savaime negali būti laikomas paneigiančiu kreditavimo sutarties esmę. Ši išvada atitinka kasacinio teismo formuojamą praktiką, kad [CK](#) įtvirtintas sutarties laisvės principas suteikia kredito sutarties šalims teisę susitarti dėl neatlygintinio kredito suteikimo ar netgi dėl to, kad kreditorius mokėtų atlyginimą kredito gavėjui už jo naudojimąsi kreditoriaus suteiktais pinigais. Tačiau toks susitarimas turi būti aiškiai išreikštas šalių sudarytoje sutartyje (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-87-611/2021](#) 41 punktą).
24. Toliau plėtodama aptariamą praktiką teisėjų kolegija pažymi, kad pagal kreditavimo teisinius santykius reglamentuojančias [CK](#) nuostatas ir jas aiškinančią teismų praktiką pareiga grąžinti kredito davėjui kredito sumą ir pareiga mokėti palūkanas yra dvi savarankiškos prievolės, tenkančios būtent kredito gavėjui ([CK 6.881 straipsnio](#) 1 dalis), o kredito davėjo pareiga mokėti palūkanas už suteiktą kreditą nėra nustatyta ir šios kategorijos sutartims nėra būdinga. Taigi, kredito davėjo pareiga mokėti palūkanas kredito gavėjui (mažinti grąžintiną kredito dalį neigiamų palūkanų dalimi) gali atsirasti tik tuo atveju, jei šalys konkrečioje sutartyje dėl tokios kredito davėjo pareigos aiškiai ir nedviprasmiškai susitarė.

Dėl šalių sudarytos sutarties aiškinimo

25. Ieškovas ir atsakovas sudarytos 2007 m. vasario 23 d. būsto kredito sutarties 5.1 punkte susitarė, kad už kreditą skaičiuojama metinė palūkanų norma, kurią sudaro bazinė palūkanų norma ir sutartyje nustatyto dydžio maržos procentas. Šiuo būdu skaičiuojamoms palūkanoms tapus neigiamoms dėl neigiamo taikytinos bazinės palūkanų normos dydžio, tarp bylos šalių kilo ginčas dėl to, ar tokiau atveju neigiama palūkanų dalimi turi būti mažinama ieškovo pagal kredito sutartį grąžintina kredito dalis, t. y. atsiranda atsakovo prievolė mokėti ieškovui už paskolintų lėšų laikymą, ar tokiau atveju ieškovo atsakovui mokėtinos palūkanos turi būti prilyginamos nuliui. Taigi, kasacinėje byloje iš esmės yra kilęs šalių sudarytos sutarties aiškinimo klausimas.
26. Kasacinio teismo praktikoje ne kartą pažymėta, kad sutarties aiškinimas yra fakto klausimas, sprendžiamas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose, o kasacinis teismas fakto klausimų nenagrinėja (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir [CPK](#)) 353 straipsnio 1 dalis). Teisės klausimas, dėl kurio gali pasisakyti kasacinis teismas, yra tik tai, ar žemesnės instancijos teismai teisingai taikė sutarties aiškinimo taisykles ir principus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-100-823/2020](#), 42 punktas ir jame nurodyta teismų praktika).
27. Kasacinio teismo praktika sutarčių aiškinimo klausimu yra nuosekli ir išplėtotą: sutartis turi būti aiškinama nustatant tikruosius sutarties dalyvių ketinimus, atsižvelgiant į sutarties sąlygų tarpusavio ryšį, sutarties esmę, tikslą, jos sudarymo aplinkybes, į šalių derybas dėl sutarties sudarymo, šalių elgesį po sutarties sudarymo ir kitas konkrečių atveju reikšmingas aplinkybes. Sutarties šalių ketinimus lemia kiekvienos iš šalių individualios savybės ir poreikiai, taigi šalių ketinimai gali nesutapti. Be to, kilus sutarties šalių ginčui, teisme gali nepavykti nustatyti tikrųjų šalių ketinimų, ypač jei sandorio šalys laikosi priešingų pozicijų, skirtingai interpretuoja sudarant sutartį buvusią jų valią ar ją iškrepia, nesutaria dėl sutarties tikslų ar turinio. Todėl tais atvejais, kai šalys skirtingai aiškina savo ketinimus pagal sutartį ir kai neįmanoma jų nustatyti taikant subjektyvių (šalių tikrųjų ketinimų) sutarties aiškinimo būdą, prioritetas teiktinas pažodiniam sutarties teksto aiškinimui (lingvistiniam aiškinimui), kaip objektyviausiai atspindinčiam tikrąją šalių valią dėl prisintų įsipareigojimų turinio. Subjektyvusis sutarties aiškinimo metodas ir teksto lingvistinis aiškinimas sudaro darnią sutarčių aiškinimo metodų sistemą, kuri remiantis nustatomas šalių valios turinys (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 16 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-100-823/2020 29 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
28. Sutarties sąlygos aiškinamos pagal bendrąsias sutarčių aiškinimo taisykles, įtvirtintas [CK](#) 6.193 straipsnyje, vadovaujantis sąžiningumo bei sisteminio sutarties sąlygų aiškinimo principais (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugsėjo 17 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-435/2013 ir joje nurodytą kasacinio teismo praktiką). [CK 6.193 straipsnio](#) 2 dalyje įtvirtintas sisteminis sutarties aiškinimo principas reikalauja, kad visos sutarties sąlygos būtų aiškinamos atsižvelgiant į jų tarpusavio ryšį, sutarties esmę ir tikslą bei jos sudarymo aplinkybes. Sisteminis sutarties aiškinimo metodas, taip pat sutarties tikslų aiškinimas gali padėti nustatyti sutarties rūšį, pobūdį, šalių tarpusavio teises ir pareigas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 6 d. nutartis Nr. 3K-3-459/2012).
29. Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, kad sutartį būtina aiškinti kaip vientisą dokumentą, o ne vertinti atskiras jos sąlygas. Sisteminio sutarties aiškinimo principas reikalauja bet kurią sutarties sąlygą aiškinti atsižvelgiant į visą sutarties kontekstą. Sutarties sąlygų aiškinimas pagrįstas tikėjimu, kad šalys siekia išreikšti savo valią nuosekliai, ir turėtų būti preziumuojama, kad terminija yra nuosekli, iš esmės tas pats terminas, pavartotas skirtingose tos pačios sutarties dalyse, neturėtų būti suprantamas skirtingai. Dėl to sutartis turi būti aiškinama sistemškai, nepalikant neaparto nė vieno reikšmingo sutarties punkto (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-535/2005](#)), be to, negali būti neaparta ir neįvertinta nė viena sutarties dalis, priedas ar kita sudedamoji dalis. Šiuo atveju galioja prezumpcija, kad kiekvienas žodis, frazė turi tam tikrą prasmę ir reikšmę, nes šalys be reikalo jų paprastai nevartoja (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-7-181/2013).
30. Pasisakydamas dėl sutarčių aiškinimo taisyklių taikymo kreditavimo sutartims kasacinis teismas yra konstatavęs, kad siekiant nustatyti, ar kreditavimo sutarties šalių susitarimas apima kreditoriaus pareigą mokėti atlyginimą kredito gavėjui už jo naudojimąsi kreditoriaus suteiktais pinigais, būtina tirti ir įvertinti kreditavimo sutarčių sąlygas dėl įmokų skaičiavimo tvarkos, ar šalys sutartyje aptarė galimybę taikyti neigiamas palūkanas aritmetiškai jas sudedant su kredito įmokomis. Aiškinant šias sutarčių sąlygas pagal [CK](#) 6.193 straipsnyje įtvirtintas taisykles, būtina atsižvelgti į tai, ar kreditavimo sutarčių sudarymo metu šalys aptarė neigiamų palūkanų situaciją, ar šalys sutarčių sudarymo metu galėjo nustatyti neigiamų palūkanų egzistavimo finansų rinkose galimybę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-87-611/2021](#), 46 punktas).
31. Apeliacinės instancijos teismas, skundžiamą nutartimi pritardamas pirmosios instancijos teismo išvadai, kad pagal šalių sudarytą sutartį atsakovas privalėjo taikyti neigiamas palūkanas ir atitinkamai mažinti ieškovo grąžintinos kredito dalies dydį, šią savo išvadą grindė šalių sudarytos būsto kredito sutarties 5.1 punkto nuostatomis, įtvirtinančiomis palūkanų skaičiavimo tvarką. Teismas pažymėjo, kad sutarties 5.1 punkto nuostatoje aptartas matematinis palūkanų skaičiavimo metodas: šalys susitarė metinę palūkanų normą skaičiuoti sudedant bazinę palūkanų normą ir maržą, atsakovas sutartyje neišreiškė valios, jog jei palūkanų norma taps neigiama, ji turės būti prilyginama nuliui, todėl, palūkanoms tapus neigiamoms, negali savavališkai keisti sutarties sąlygų ir taikyti tokio palūkanų skaičiavimo metodo. Apeliacinės instancijos teismas taip pat rėmėsi *contra proferentem* taisykle, atsižvelgdamas į tai, kad ieškovas yra vartotojas, o sutarties sąlygas dėl atlyginimo už kreditą mokėjimo pasiūlė atsakovas.
32. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad aptariama apeliacinės instancijos teismo išvada, grindžiama išimtinai šalių sudarytos sutarties 5.1 punkto nuostatomis, padaryta nesilaikant šios nutarties 27–30 punktuose aptartų sutarčių aiškinimo taisyklių, reikalaujančių bet kurią sutarties sąlygą (taip pat ir palūkanų skaičiavimo metodą įtvirtinančią sutarties sąlygą) aiškinti atsižvelgiant į visą sutarties kontekstą, sutarties sąlygų tarpusavio ryšį, sutarties esmę ir tikslą bei jos sudarymo aplinkybes, todėl negali būti pripažinta pagrįsta.
33. Kasacinio teismo praktikoje pažymėta kad, aiškinant sutarties sąlygas, būtina įvertinti sutarties šalių elgesį, jų subjektyvią nuomonę dėl sutarties sąlygų turinio bei sutarties sudarymo metu buvusį sutarties sąlygų suvokimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. liepos 22 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-349/2014](#)). Taikydamas subjektyvųjį sutarties aiškinimo metodą nagrinėjamoje byloje apeliacinės instancijos teismas, be kita ko, turėjo įvertinti, ar sudarant kredito sutartį egzistavo neigiamų palūkanų reikšiny, t. y. ar sutarties šalys galėjo dėl jo susitarti

(šios nutarties 30 punktas). Jei būtų nustatyta, kad sutarties sudarymo metu neigiamų palūkanų reikšmės neegzistavo ir šalys negalėjo jo numatyti, tai lemtų išvadą, kad sutarties šalys negalėjo turėti ketinimų ir lūkesčių dėl neigiamų palūkanų taikymo, t. y. tikrieji šalių ketinimai šiuo klausimu objektyviai negali būti nustatyti. Nesant galimybės nustatyti tikruosius šalių ketinimus neigiamų palūkanų taikymo klausimu sutartis turėtų būti aiškinama taikant objektyvųjį metodą, t. y. sisteminę-lingvistinę sutarties teksto analizę, atsižvelgiant į tai, kokią prasmę jai tokiomis pat aplinkybėmis būtų suteikę analogiški šalims protingi asmenys, t. y. tirama ir vertinama, ar analogiški šalims protingi asmenys tokiomis aplinkybėmis, kurios buvo sutarties sudarymo metu, galėjo pagrįstai manyti, kad pareiga mokėti palūkanas pagal šią sutartį tenka ne tik kredito gavėjui, bet ir kredito davėjui.

34. Pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad neigiamos palūkanos yra dėsningas ir tikėtinas finansų rinkos reiškinys, todėl atsakovas, kaip profesionalus finansų rinkos dalyvis, galėjo ir turėjo tai numatyti. Apeliacinės instancijos teismas dėl šios teisškai reikšmingos aplinkybės išsamiau nepasisakė, nors apeliaciniame skunde atsakovas kėlė klausimą dėl tokios pirmosios instancijos teismo išvados pagrįstumo (skundžiamos apeliacinės instancijos teismo nutarties 11 punktas).
35. Teisėjų kolegija pažymi, kad nors teismų išvada, jog atsakovui, kaip profesionaliam finansų rinkos dalyviui, keliami didesni atidumo ir rūpestingumo reikalavimai, yra teisškai pagrįsta, ši išvada savaime nereikia, kad bet kuris finansų rinkos reiškinys, neatsižvelgiant į jo pobūdį bei pasireiškimo finansų rinkoje dažnį, sutarties sudarymo metu atsakovui, veikiančiam pagal jo veiklai taikytinus rūpestingumo ir atidumo standartus, privalėjo būti numatomas. Atsakovas nagrinėjamoje byloje įrodinėjo, kad tai, jog LIBOR CHF bazinė palūkanų norma tapo neigiamą, buvo itin neįprastas, netikėtas ir precedento neturintis reiškinys. Skundžiamą apeliacinės instancijos teismo nutartimi, be kita ko, nustatyta, jog bazinė palūkanų norma LIBOR CHF yra neigiamą ir mažesnė, nei šalių sudarytoje sutartyje nurodyta marža, nuo 2015 metų (skundžiamos apeliacinės instancijos teismo nutarties 16 punktas), tuo tarpu faktinių duomenų, leidžiančių spresti, kad šis reiškinys buvo tikėtinas ar ypač dėsningas finansų rinkoje šalių sutarties sudarymo metu, t. v. 2007 metais, nei pirmosios, nei apeliacinės instancijos teismo procesiniuose sprendimuose nėra nurodyta (CPK 185 straipsnis, 270 straipsnio 4 dalies 1–3 punktai).
36. Minėta, kad pagal kreditavimo sutartį reglamentuojančias CK nuostatas pareiga grąžinti kredito davėjui kredito sumą ir pareiga mokėti palūkanas yra dvi savarankiškos prievolės, tenkančios kredito gavėjui. Teismai nustatė, kad pagal 2007 m. vasario 23 d. su atsakovu sudarytą būsto kredito sutartį Nr. BK 07/02/177D ieškovas įsipareigojo grąžinti suteiktą kreditą dalimis, mokėdamas kas mėnesį fiksuotą kredito sumos dalį – 1312,65 Lt (vėlesniais susitarimais dėl sutarties pakeitimo valiuta buvo keičiama). Apeliacinės instancijos teismas, pasisakydamas tik dėl sutarties 5.1 punkte įtvirtintų palūkanų skaičiavimo principų ir konstatuodamas, kad ieškovas sutarties sudarymo metu pagrįstai galėjo tikėtis, jog bazinei palūkanų normai tapus neigiamai, bus atitinkamai mažinamas jo grąžintinos kredito dalies dydis, neanalizavo, ar šalys sutartyje aptarė galimybę taikyti neigiamas palūkanas aritmetiškai jas sudedant su grąžintino kredito įmokomis, t. y. ar pagal šalių sudarytos sutarties sąlygas palūkanoms esant neigiamoms ieškovas gali būti atleidžiamas nuo sutartyje įtvirtintos savarankiškos pareigos grąžinti kredito davėjui visą kreditavimo sutartimi paskolintą sumą sutartyje nustatyta tvarka ir terminais (šios nutarties 30 punktas). Teismas taip pat nevertino, ar pagal šalių sudarytos sutarties sąlygų visumą, joje vartojamų sąvokų prasmę, sutarties sudarymo aplinkybes galima teigti, jog pareigą mokėti palūkanas pagal šią sutartį yra prisiėmęs ne tik ieškovas, bet ir, esant tam tikroms sąlygoms, atsakovas (tik pastaroju atveju sutarties dalyje, nustatančioje palūkanų, mokesčių ir įmokų mokėjimo tvarką, esanti nuostata galėtų būti pagrįstai vertinama kaip nustatanti atitinkamas atsakovo prievolės ieškovui).
37. Kasacinio teismo praktikoje pabrėžiama, kad CK 6.193 straipsnio 4 dalies taisyklė (lot. *contra proferentem*) yra subsidiari sutarčių aiškinimo taisyklė. Ši taisyklė reiškia, kad neaiškios, dviprasniškos sutarties sąlygos aiškinamos jas pasiūliusios ar parengusios šalies nenaudai. Ji taikoma, kai nepaisėka išaiškinti sutarties, vadovaujantis sutarčių aiškinimo taisyklėmis, nustatytomis CK 6.193 straipsnio 1–3 dalyse (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-274-706/2016). Nekonstatavus šalims aktualios sutarties sąlygos neaiškumo, taikyti nurodytą taisyklę nėra pagrindo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64-378/2017, 22 punktas). Kasacinio teismo praktikoje taip pat konstatuota, kad nors teisės aktais vartotojams suteikiama papildoma apsauga, skirta išvengti stipresnės šalies primestų sąlygų, taip siekiant atkurti šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą, vartotojams taikoma papildoma apsauga nesudaro išimčių iš vieno svarbiausių privatinės teisės principų – *pacta sunt servanda* (liet. sutarčių reikia laikytis) (CK 6.38, 6.59 straipsniai), todėl nereikia, kad vartotojai gali naudotis įstatymo jiems suteiktomis vartotojų teisių apsaugos priemonėmis, siekdami išvengti laisva valia prisiimtų prievolių vykdymo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-537/2014; 2014 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-500/2014). Taigi, prielaidos spresti dėl *contra proferentem* taisyklės taikymo šioje byloje gali atsirasti tik tuomet, jei būtų konstatuota, kad sutarties 5.1 punkto nuostata, išaiškinta visų sutarties sąlygų kontekste, yra neaiški. Kadangi, kaip minėta, apeliacinės instancijos teismas sisteminio šios nuostatos vertinimo neatliko, nėra prielaidų spresti dėl *contra proferentem* taisyklės taikymo šioje byloje tinkamumo.
38. Teisėjų kolegija, remdamasi išdėstytais argumentais, konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė materialiosios teisės normas, reglamentuojančias sutarties aiškinimo taisykles ir principus, nukrypo nuo šiuo klausimu kasacinio teismo formuojamos praktikos ir dėl šios priežasties byla galėjo būti išspręsta neteisingai. Kadangi, kaip minėta, konkrečios sutarties aiškinimas yra fakto klausimas, kurio kasacinis teismas nenagrinėja, nustatytas pažeidimas suteikia pagrindą panaikinti apeliacinės instancijos teismo procesinį sprendimą ir perduoti bylą šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

39. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 14 d. pažymą apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu, kasacinis teismas patyrė 2,16 Eur tokių išlaidų.
40. Kasaciniam teismui nusprendus, kad byla perduotina iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka, šalių bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimas paliktas spresti apeliacinės instancijos teismui (CPK 93 straipsnis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 5 punktu, 362 straipsniu,

nutaria:

Panaikinti Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. rugsėjo 22 d. nutartį ir perduoti bylą šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Goda Ambrasaitė-Balynienė

Andžej Maciejewski

Antanas Simniškis